

poruke čovjeku, jezički i logički najstrožije obavljena tematizacija "svetog dokumenta koji je izravno namijenjen čovjeku", izvorno utvrđivanje i dokumentiranje stremljenja "Božije zapovijedi čovjeku" i "upute čovječanstvu". Za razliku od ranijih i novijih muslimanskih komentiranja kur'anskog teksta, u kojima se naučnost u tumačenju Kur'ana poistovjećuje sa tradicijom i načinom odnošenja prema ranijim tefsirima i mufesirima, naučnost Fazlur Rahmanove tematske interpretacije Kur'ana je u sistemskom zasnivanju razumijevanja i tumačenja kur'anske poruke u samom Kur'anu. Predstavljanje tema Kur'ana u konceptima i terminima koji su primjereni potrebama savremenog čovjeka u *Glavnim temama Kur'ana* je rezultat temeljitog i obuhvatnog studija Kur'ana; ovdje je na djelu, kako kaže u uvodnoj riječi Enes Karić, "čitanje Kur'ana Kur'anom" i "tumačenje te Knjige njom samom". Naravno, prevodilac Kur'ana i naš najistaknutiji alim na području tefsira i savremenih studija Kur'ana, Enes Karić je kao prevodilac i autor pogovora bosanskom izdanju *Glavnih tema Kur'ana* pružio potrebni doprinos adekvatnom dignitetu ovog izdanja. Sa ovim izdanjem, dakle, u naš jezik ulazi dragocjeni naučni prilog kako izvornoj muslimanskoj vjerskoj spoznaji tako i općereligijskom i filozofsko-historijskom pronicanju u izvorna pitanja vjere i uma, objave i povijesti, transcendentije i empirije. Međutim, pitanje je da li će pojava *Glavnih tema Kur'ana* imati odgovarajući prijem i neposredno djestvo u procesima naše islamske i uopće religijske misaonosti i osjećajnosti. Ovo vrijeme je vrijeme obnavljanja starih jazova između vjerovanja i znanja, koji sada nisu posljedica snage jednog i slabosti drugog već su izraz zajedničke malaksalosti i zapadanja u pličake transcendentije i empirije, malaksalosti i zapadanja što se manifestiraju ili skrivaju u populističkim paradama institucionalne religije i elitističkoj aroganciji svjetovne znanosti. Zato se može reći da se *Glavne teme Kur'ana* pojavljuju u okolnostima koje su manje naklonjene odgovarajućem primanju ovog djela nego li što su to bile okolnosti u kojima se pojavilo i primalo prvo izdanje *Islama* u ovim našim jezičnim prostorima.

Oni koji su se upoznali sa *Islamom*, a takvih je mnogo i većina njih se sigurno vraćaju ovom djelu, znaju i cijene jasnoću, uzvišenost i izražajnost ove najobuhvatnije sinteze izvornog i povijesnog islama. Za njih može imati značenje sud da *Glavne teme Kur'ana* zaslužuju na svoj način duhovno punovažno zanimanje kao i *Islam*, možda čak odgovornije i strožije. Fazlur Rahman (1919-1988) je *Islam* napisao na tragu pokušaja vodećih zapadnih islami-

sta i pojedinih muslimanskih modernista na kraju devetnaestog i tokom dvadesetog stoljeća da, u skladu sa evropskom tradicijom izgrađivanja sveobuhvatnih filozofskih sistema iz osamnaestog i početaka devetnaestog stoljeća, sačine konačni prikaz univezuma islama. Objavio ga je sredinom pedesetih godina života i ovo sada već klasično djelo, u kojem je dao izraza svojoj izuzetnoj erudiciji i kompetentnosti i sa kojim je nadmašio i zapadne i istočne predhodnike, može se smatrati pravim ostvarenjem njegove naučničke zrelosti. *Glavne teme Kur'ana* Fazlur Rahman je napisao manje na tragu a više nasuprot kako dominantnim zapadnjačkim studijama Kur'ana tako i muslimanskim tumačenjima Kur'ana koja su blokirana strahom da bi se u predstavljanju Kur'ana moglo odstupiti od mišljenja koja su uspostavljena tradicijom. U ovom djelu on je neusporedivo veliku i osjetljivu temu Božje poruke čovjeku zasnovao i razvio u jedinstvu njezinih kur'anskih dokumentiranja i misaonih koncepata, djelo je objavio ranih šezdesetih godina života i ono se može cijeliti kao pravo ostvarenje njegove mislačke zrelosti.

U *Predgovoru Islamu* Fazlur Rahman je istakao da je svoju knjigu namijenio muslimanima, da bi iz nje naučili da objektivnije gledaju kretanje islama kroz povijest, i nemuslimanima, kako bi iz nje saznali što islam znači za unutarnji svijet muslimana". U *Uvodu Glavnih temama Kur'ana* kazao je da je knjigu napisao sa nadom da će udovoljiti hitnoj potrebi za jednim uvodom u glavne teme Kur'ana, jer muslimanski komentari ne osiguravaju uvid u skladan pogled na univerzum i život koje Kur'an nesumnjivo posjeduje, i jer je uvjeren da je sintetičko izlaganje kur'anskog govora put za to i za pružanje čitatelju izvorne arome Kur'ana, te Božije zapovijedi čovjeku. Obje ove knjige djela su Fazlur Rahmanove jedinstvene islamske erudicije, misaonosti i osjećajnosti. U petnaest poglavlja *Islama* on je razvio svojevrsnu fenomenologiju islama, izlaganje muslimanskog razumijevanja i razvijanja značenja islama. U deset tema *Glavnih tema Kur'ana* predstavio je kur'ansku poruku u misaonim likovima i figurama smisla što su bliski savremenom čovjeku i držeći se u svakom trenutku izvornog osjećanja važnosti Kur'ana za muslimane danas. U *Islamu* se slijedi kretanje muslimanskog razumijevanja islama u povijesti, i ispisiuje se knjiga mudrosti iz prošlosti, knjiga stapanja muslimanske mudrosti i prošlosti; u *Glavnim temama Kur'ana* proniče se u kur'anski univerzum Božije poruke čovjeku i gradi sinteza kur'anskih ideja o Bogu, o čovjeku i društvu, o prirodi i o poslanstvu i objavi, o eshatologiji i o šejtanu i zlu, o

muslimanskoj zajednici i o narodu knjige i raznolikosti "religija", i ovdje se ispisiuje knjiga duhovne pokrenutosti i budućnosti, knjiga stapanje opomenutosti, podstreka i budućnosti. U *Islamu* se islam pokazuje u ogledalu izvora i historijskih postignuća muslimana tokom četrnaest stoljeća povijesti; u *Glavnim temama Kur'ana* islam se u misli u izvoru koji teče i koji napaja egzistenciju muslimana, ali ne kao privilegija već kao zadaća.

Glavne teme Kur'ana su dragocjeno štivo za one koji vjeruju i misle, a svaka-ko za one koji se istinski trude da vjeruju i misle.

Dr. Hilmo NEIMARLIJA

GODIŠNJAK JAHR – OSVRT UOČI DRUGOG ROĐENDANA

(*Jahr* – Godišnjak Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci; Rijeka)

Pokrenuti znanstveni časopis u današnje je vrijeme pomalo donkihotski pothvat: zna se da će, ako se štampa, trebati uvijek iznova boriti se za financijska sredstva (a državna pipa presušuje), da će brojni ambiciozni kolege okrenuti glavu od novog, i još k tome domaćeg, časopisa koji im ne nudi indeksacije i kategorizacije, toliko potrebne za napredovanja, kao i da će recenzentski postupak, barem u početku, neminovno morati biti blaži, primjeren malom broju pristiglih članaka i da će časopis stati na noge tek kada se kriteriji postrože a njegovi naslovi nađu u nekoj od iole cjenjenijih baza. Dodamo

li k tome da danas ima mnogih mladih ljudi, na prilično visokim mjestima, koji bi najradije zabranili tisak i svu pamet preselili u elektroničku formu, postaje jasno koliko je pokretanje, izdavanje i uređivanje znanstvenog časopisa težak posao.

Pa ipak, svemu tome unatoč, ima nas koji taj posao volimo i u njega još uvijek vjerujemo. Možda smo mi samo ostaci generacija koje su fetišizirale knjige i opijale se mirisom svježih tinte, a možda imamo donekle i pravo kada mislimo da čovjek mora imati šireg pregleda nad onim što čita od jedne blještave trepereće stranice na ekranu. S tim uvjerenjem naša se Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini pri riječkom Medicinskom fakultetu svibnja 2010. odvažila pokrenuti časopis koji je nazvala *Jahr*, po Fritzu Jahru (1895-1953), njemačkom teologu i učitelju iz Hallea, skromnom čovjeku koji je (ispostavilo se to tek 1997) prvi u svijetu upotrijebio riječ "bioetika" i koncipirao ovu novu disciplinu koja je danas toliko popularna među znanstvenicima, liječnicima, političarima i medijima. Katedra je svakako bila pravo mjesto za takav izdavački potez, budući da je, najviše zaslugom svog dugogodišnjeg pročelnika Ivana Šegote (1938-2011), prva na našim prostorima, još 1991. uvela medicinsku etiku, a 1993. i bioetiku u sveučilišnu nastavu, da je već izdavala nekoliko periodičkih publikacija (*Etika i medicina*, 1993/1994.; *Bioetičke teme*, 1996.; *Bioetički svesci*, od 1990. 64 naslova), šest knjiga biblioteke *Klinička bioetika*, nekoliko prijevoda stranih bioetičara (V. R. Potter, H.-M. Sass, L. Pessini i dr.), da od 2000. organizira svake godine *Riječke dane bioetike* s tematskim okruglim stolovima, a 2008. u Rijeci/Opatiji i 9. svjetski kongres bioetike.

Naslov novog časopisa, međutim, oslikava i novu orijentaciju članova Katedre prema europskoj, "ofilozofskoj" bioetici utemeljenoj na širem pristupu od aktualne "američke" koja se uglavnom bavi medicinskim temama. Svojim je ulaskom u Izdavački savjet časopis podržalo osamnaest znanstvenika iz Rijeke, Zagreba, Splita, Ljubljane, Beograda, Washingtona, Pittsburga, Pekinga, Tajvana i Čilea, a u Uredništvu su se našli pretežito mlađi kolege iz Rijeke, Zagreba, Splita, Novog Sada, Beograda i Skoplja. Glavnim je urednikom Amir Muzur, pročelnik Katedre, a urednici pojedinačnih brojeva bili su: Iva Rinčić (1 i 4), Nada Gosić i Amir Muzur (2), te Morana Brkljačić Žagrović i Igor Eterović (3). Stalne su rubrike u časopisu, koji nazimjenično objavljuje članke na hrvatskom ili engleskom jeziku (a povremeno i na oba), "Kutak utemeljitelja" (s tekstovima

pionira bioetike ili o njima), tematski blok, slobodne teme, predstavljanje partnerskih institucija, godišnje izvješće o radu Katedre, "Bioetički kalendar" s najavom ili osvrtom na važnija događanja te prikazi skupova i knjiga. Dosadašnji temati bili su posvećeni 11. riječkim bioetičkim danima ("UNESCO i bioetika"; 15. svibnja 2009), okruglom stolu "Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva" (Rijeka, 22. siječnja 2010), 12. riječkim bioetičkim danima ("Etika i sport"; 7. svibnja 2010) i Prvoj međunarodnoj konferenciji "Fritz Jahr i europski korijeni bioetike" (Rijeka/Opatija, 11.-12. ožujka 2011). U prva dva godišta (odnosno četiri broja) u *Jahru* je 95 priloga objavilo 73 različita autora. Premda je orijentacija dosad objavljenih radova ponajviše bila (bio)etička, časopis je otvoren za priloge iz svih društvenih, humanističkih i srodnih interdisciplinarnih polja. Za slučaj da oni ljubitelji elektroničkog medija imaju pravo, svi su brojevi *Jahra* dostupni i na portalu "Hrčak", a pokrenut je i postupak kategorizacije časopisa (A1 i A2). Kako mu i naziv sugerira, časopis je izvorno zamišljen kao godišnjak, dostatnost materijala i financija zasad su mu dozvolile da izađe dvaput godišnje. Ukoliko se taj tempo nastavi, ove će, 2012., u svibnju izaći peti, a u jesen i šesti broj. Neskrivena je želja izdavača da se ova tradicija toliko čvrsto ukorijeni da je više nikakva ekonomska ili politička seizmika ne poremeti.

Iva RINČIĆ
i Amir MUZUR

EKONOMIJA I RELIGIJA
Concilium – Međunarodni teološki časopis; Ex libris – Synopsis, godina XLVII, broj 5, prosinac 2011., Rijeka – Sarajevo

Čuveni filozof religije Nikola Berdajev davno je primijetio da je pitanje kruha za čovjeka materijalne naravi, ali da je pitanje imaju li taj kruh njegovi bližnji prije svega duhovne, odnosno religijske naravi. Promatrano u svjetlu navedenog razmišljanja, potpuno bi pogrešno bilo globalna ekonomska gibanja, posebice kada je riječ o tranzicijskim zemljama istočne i jugoistočne Europe kao i o zemljama Trećega svijeta, odvojiti od teološkoga govora i duhovnih, ali i socijalnih vrednota na kojima on počiva. Naime, već i letimičan uvid u različite religijske tradicije jasno stavlja do znanja koliko je bitna materijalna dimenzija ljudske egzistencije kao i njezina

povezanost s onom duhovnom dimenzijom čovjeka kao Božjega stvorenja.

Upravo se ovim pitanjem bavi zadnji broj međunarodnog teološkog časopisa *Concilium*. U njemu je pod naslovom *Ekonomija i religija* sadržan čitav niz filozofsko-teoloških promišljanja o navedenoj tematici u svjetlu financijske i ekonomske krize koja posljednjih godina pogađa gotovo sve zemlje svijeta. Tako već prvi članak u rubrici *Konteksti* pod naslovom *Religija i gospodarstvo: sučelja* progovara o tijesnoj povezanosti između religije i ekonomije. U njemu se autor Jung Mo Sung kritički osvrće na nastojanja znatnog broja ekonomista i teologa da ova dva područja prikažu radikalno odvojenim i međusobno neovisnim. Posebno su zanimljive njegove opservacije o tzv. *tržišnom idolopoklonstvu* i njegovoj duhovnosti koja dobrim dijelom funkcionira na religioznim principima, apsolutizirajući tržište što u konačnici dovodi do žrtvovanja ljudskih života u ime tržišnih zakona.

Drugi članak u nizu predstavlja razmatranje Erika Borgmana pod naslovom *Kapitalistička ekonomija i Bog milosrđa: neka teološka razmatranja*. Polazeći od propovijedi canterburyjskog nadbiskupa Rowana Williamsa o evandeoskoj prisposobi o talentima, autor u svom tekstu naglašava činjenicu da je kapitalizam postao svojevrsna religija, odnosno *najekstremniji religijski kult ikada*, imajući u vidu da u sebi ne sadrži nauk u koji se treba vjerovati. Osobito je problematična kapitalistička ideologija individualizma koja na neki način nijeće potrebu relacionalnosti iz koje proistječe poštovanje prema Bogu milosrđa što je osnovni preduvjet društvene mudrosti.

Svoj obol razmatranju odnosa između religije i ekonomije dao je i Enrique Dussel veoma zanimljivim tekstom *Ekonomija i euharistija*. Analizirajući bitne pojmove ekonomskog ustrojstva kao što su praktični odnosi, rad, upotrebnost i razmjenska vrijednost, proizvodni proces, itd., autor baca sasvim novo svjetlo na sakrament euharistije kao obred koji nema samo simboličnu, nego i praktičnu vrijednost. To je posebno sadržano u pojmu kruha koji u sebi obuhvaća proizvodno-potrošni trokut (rad-priroda-proizvod/potrošnja) kao dio zahtjeva samoga obreda. Ilustrirajući ovu postavku kao i kritičko-mesijansku funkciju ekonomskog ustroja euharistije, E. Dussel uzima za primjer Bartoloméa de las Casasa koji se još u XVI stoljeću također suočio s pitanjem smisla slavljenja euharistije s obzirom na ekonomsku situaciju kao posljednicu europskog kolonijalizma. Pritom je sasvim jasno ukazivao na liturgijsko ustrojstvo ekonomije, odnosno na njegovu *fetišizaciju* čija je posljedica

CONCILIUM
Međunarodni teološki časopis